

POVODOM

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 56
Godina XXVIII
Novembar, 2023.
[str. 121-124]

© Monos 2023

Govor održan pred Centralnim spomen- obilježjem poginulim borcima i civilnim žrtvama oslobodilačkog rata 1992. – 1995., u povodu Dana odbrane, 25. 5. 2023. godine

Prof. dr. Omer Hamzić

Poštovani roditelji i rodbino poginulih boraca i poginulih civila posljednjeg rata, poštovani borci i starješine Armije Republike Bosne i Hercegovine, poštovani sugrađani, učenici i omladino,

Pripala mi je čast da vam se obratim pred ovim spomenikom, na centralnoj svečanosti obilježavanja Dana odbrane Gračanice.

Zahvaljujem se organizatorima koji su mi to omogućili.

Svima koji nisu vični ovakvim govorima, uvijek je problem kako početi i šta reći, kakvu poruku na kraju poslati – a da ne bude obična fraza ili otrcana politička poštapalica kojom se obično banalizuju ovakva okupljanja. I ja sam se evo, neočekivano našao pred takvim pitanjem. Moram reći i ovo: nije lahko držati čas historije pred spomenikom sa imenima ubijenih civila u ratu, među kojima se nalazi i ime vlastitog djeteta.

Ipak, odlučio sam da vam se obratim kao roditelj kojem su u ovom posljednjem ratu ubili dijete, da vam se obratim kao jedan od mnogih u našoj zemlji sa tako užasnim iskustvom - iako o tome i rijetko i nerado govorim. Ali kako mi uvijek pred ovakvim spomenicima ponedostaje koncentracije, oprostite što ću vam svoj govor pročitati. Obećavam bit će kratko jer ovo nije ni vrijeme, ni mjesto za neke velike govore.

Poštovani sugrađani,

Ovdje se danas sjećamo 25. maja 1992. godine kada je Gračanica odbranjena. To je veliki datum za pamćenje i sjećanje. Odamo počast pripadnicima slavnih jedinica Armije Bosne i Hercegovine koje su odbranile Gračanicu i borile se za BiH daleko od Gračanice. U toj časnoj borbi, po toj tužnoj statistici, poginulo je 325 boraca Armije Bosne i Hercegovine. Njima zahvaljujući, neprijateljska noga nikada nije kročila u Gračanicu. Ali, nažalost, u toj borbi, nisu se mogla spriječiti osvetnička razaranja sa dobro i unaprijed srušenih srpskih artiljerijskih položaja na susjednom nam Ozrenu i Trebavi. Sjećamo se, to je masovno krenulo upravo na današnji dan, 25. maja 1992., a onda -skoro svakodnevno, sve do kraja rata 1995. godine – kako po gradu tako i po okolnim selima, i to sa bezbjedne daljine, onako neselektivno, ubilački... U tim razornim granatiranjima ubili su 151 civila, najviše mladih i djece, čija su imena ispisana na ovom spomeniku, razoreni su i uništeni mnogi stambeni, gospodarski i vjerski objekti...

Nažalost, ni za ova nedjela i zločine nikada niko nije odgovarao, uostalom kao i u mnogim drugim slučajevima širom Bosne i Hercegovine. Kako će odgovarati kad u slučaju Gračanice nikada niko nije ni prijavljen, ni optužen, akamoli procesuiran. To jeste i bolno i neshvatljivo, nepravda doneba. Kako to, ljudi, može?

O toj bolnoj i neprijatnoj činjenici želim reći koju riječ više – dakako u svoje ime.

Počinjem s pitanjem: hoćemo li mi živi pomrijeti u patnji i uzaludnom čekanju pravde, bez odgovora na mnoga pitanja – ko, zašto, kako... Neshvatljivo je da osim direktno pogođenih, ta pitanja nikada niko nije na ovaj način postavljao, pa ni onaj ko je trebalo da ih postavlja po službenoj dužnosti. Kao ni za pobijenu djecu Sarajeva i mnogih drugih gradova, uostalom... Kako stvari danas stoje, realna je pretpostavka

da do toga, u smislu nekih sudskih optuženja i procesa, nikada neće ni doći. To je užasna spoznaja i nepodnošljiva anticivilizacijska činjenica. Zato, kao roditelj kojem su granatom u rođenoj kući ubili dijete, ovdje javno i otvoreno postavljam pitanje: ko je rušio i ko je ubijao civile i djecu po Gračanici tokom rata 1992. – 1995.? Ko se ubilački izživljavao nad ovim gradom i tog sudbonosnog 25. maja 1992. i mnogo puta kasnije, čijom je to rukom i po čijem je naređenju, posljednjom granatom sa Ozrena srušena munara Ahmed-pašine džamije u centru Gračanice, 9. oktobra 1995. godine kad se već nazirao kraj rata...

Znamo da su ti zločini počinjeni u ime srpske države i srpskog naroda. Ali znamo i to da ni jedan narod sam po sebi nije i ne može biti ratni zločinac, pa ni srpski - ali je već toliko puta dokazano da je bila zločinačka politika koja ga je povela. Ratni zločin jeste individualan čin, ali to nikada i nigdje nije bilo stvar neke privatne inicijative zločestih pojedinaca. Iza njih je uvijek postojala organizovana sila u obliku države ili režima stvorenog na temeljima zločinačke politike ili ideologije. U našem slučaju, podsjetimo se: još u proljeće 1992. godine, prije izbijanja neprijateljstva, ovdje blizu nas, na mostovima preko rijeke Spreče velikim slovima pisalo je: „Ovo je Srbija“. Danas tako ne piše, jer to zvanično nije Srbija, ali ni Bosne tu odavno nema.

Poštovani sugrađani,

Ja sam svjestan činjenice da nakon toliko proteklih godina, teško možemo dobiti potpun odgovor, na mnoga bolna pitanja. Vrijeme čini svoje, sve polahko pada u zaborav i život ide dalje... Vidimo, pitanje mogućnosti krivičnog progona ratnih zločinaca, sve se manje spominje. A kad zločinci nisu imenovani, onda ispada da zločin nije ni počinjen. Zna se kome i kojoj politici danas ide naruku ta okrutna logika. Potomci žrtava i svjedoci umiru, zaborav čini svoje, već polahko javni pro-

stor osvaja narativ da toga nije ni bilo i da su sve to izmišljene priče, da se bezveze zavađaju narodi. Govori se da treba gledati u budućnost, pusti kraju prošlost, ne poteži to previše, ne smijemo time destabilizirati državu do koje nam je, je li, toliko stalo... Koga više briga za historijsku istinu, božju i ovozemaljsku pravdu. Hoćemo pomirenje bez istine, ako može, onako odoka, ofrlje. Samo besposleni filozofi i profesori pričaju o nekoj katarzi. Kakva katarza, gledajmo u budućnost... To je taj današnji narativ: ne talasaj previše... Za nas, potomke ubijenih to je bolno, za naše odgovorne institucije i pojedince, zna se koje - i sramotno i grehotno.

Zato im odavde poručujem: nemojte, gospodo, čekati da roditelji i bliža rodbina žrtava sami ganjaju tu pravdu. Majke Srebrenice jesu herojine ove epohe, ali one ne mogu biti ni tužioci, ni istražioc... Gurati ih u to je greška – doneba. Mi kojima su pobili djecu možemo biti samo svjedoci... Valjda je i to previše. Sve ostalo je, što bi rekli braća Hrvati stvar sustava, pravosudnog, zna se...

Eh sad, da konkretnije adresiramo. Pošto ovdje govorimo o Gračanici, da ne idemo dalje, evo odavde javno pozivam i prozivam Tužilaštvo i Sud Tuzlanskog kantona da napokon pokrenu i otvore istrage ratnog zločina na području za koje su nadležni, pa i za Gračanicu, da podignu optužnice i donesu pravedne presude. Pozivam naše uvažene sudije da još jednom pažljivo pročitaju opis svoga posla - dok još ima vremena.

I neka mi niko ne drži lekcije da ja sa ovog mjesta, na ovaj lijepi Dan odbrane Gračanice i tužan dan za Tuzlu i sve nas zbog zločina na Kapiji, zloupotrebljavam ovu govornicu i vršim pritisak na to naše, je li, neovisno pravosuđe. Ja ih samo pozivam neka javno kažu šta su uradili na krivičnom progonu ratnog zločina po selima i gradovima Tuzlanskog kantona u ovih

proteklih tridesetak godina... Nije moje da to ispitujem i cijenim. Ima ih previše koji za to primaju dobre plaće. Ako oni to neće, ima ih koji hoće.

Ne smije ostati bez odgovora ni pitanje: ko je i zašto opstruirao te procese. Jer je zločin - zataškavati zločin.

Iako može izgledati da govorim uprazno i pomalo naivno, ipak se, evo, obraćam direktno vama u Tužilaštvu TK, gospodo pravници i istražioc, umiješajte se već jednom u svoj posao ili idite... Evo, to okvalifikujte kao pritisak na tu vašu neovisnost. Ne mogu vjerovati da vam je neko išaretio da ćete biti više uspješni i plaćeni, ako manje radite, pogotovo na takvim predmetima. Zalažem se i poštujem neovisnost pravosuđa kao trećeg stuba svake normalne države. Ali niko ne može biti neovisan od svog posla... Javna kritika za nečinjenje ne može biti pritisak, već poticaj i motiv za provođenje zakona ove države. Iz tih razloga, ja, i ovakvi kao ja, od kantonalnog pravosuđa očekujemo da se hrabro uhvati svoje zadaće i oštro „krene“ na ratne zločince dok još ima vremena. U svoj svojoj naivnosti, ne mogu vjerovati da u ovoj zemlji postoji nešto ili neko ko vas u tome sprečava, gospodo suci. Ako postoji, vaše je pravo i obaveza da ga javno imenujete, optužite i procesuirate. Ako to, ne učinite dok je vrijeme, budite uvjereni da će sutra neko vama suditi. Historija ponajprije, gospodo suci.

Poštovani sugrađani, izvinjavam se ako sam izgovorio poneku prejaku riječ, koja se protokolarno ne uklapa u ovakve prigode, ali nas se itekako tiče. Ipak, da ne bih bio pogrešno shvaćen, morate znati i ovo: da naše pozvane institucije ne dozvoljavaju istraživanja ovih i drugih ratnih tema, čak ni u naučne i akademske svrhe, pozivajući se na neke besmislene birokratske prepreke. U to sam se nedavno lično uvjerio, radeći na jednom projektu kao redovan profesor univerziteta i neko ko nosi tako

užasno iskustvo. Zato, neka šute svi oni kojima se ova opora prozivka neće svidjeti, neka šute svi oni koji s nama „protokolarno“ saosjećaju, a ne čine ništa da se zločinci privode pravdi. Ovoga puta kritika je uopštena i načelna, sljedeći puta, ako bude trebalo, bit će konkretnija, sa imenima i prezimenima svih onih koji su godinama spavali na svojim radnim mjestima i tako zataškavali, umjesto da proganjaju ratne zločince. I za to vrijeme primali i primaju dobre plaće.

I da ne odemo preširoko i predaleko, skratit ću ovo svoje izlaganje jer već osjećam tegobu dok govorim. Ali, ipak da biste makar malo razumjeli ove riječi i svu gorčinu s kojom ih izgovaram, na kraju ću vam pročitati još samo nekoliko stihova našeg velikog pjesnika Abdulaha Sidrana, iz jedne njegove manje poznate pjesme, koju je svojevremeno posvetio sarajevskom slikaru Muhamedu Zaimoviću Mehi, ocu poginulog sina Kerima. Ove stihove Sidran je prvi puta izgovorio na otvaranju Mehine izložbe slika u Galeriji „Roman Petrović“ u Sarajevu, 31. 10. 2006.

Zašto sam odlučio da vam pročitam baš ove stihove? Zato što je u njima naš veliki pjesnik uslikao i mene i sve one koji u ratu izgubiše svoje sinove.

U nastavku, čitam Sidranove stihove. I molim, još jedan trenutak pažnje:

*...Život je nevolja
Kroz koju se nekako
Mora proći
A niko nikada
Neće shvatiti
Šta je to ljudska sreća
Ni kolika može da bude
Čovjekova nesreća*

*Izgubiti toliko
Koliko je Meho
Avgusta devedeset pete
Izgubio
Kad mu četnička granata*

*S našeg Trebevića
Ubi sina Karima*

*Izgubiti toliko
a ostati živ
pripameti ostati
na nogama ostati
sačuvati dar i snagu -
mogu samo rijetki
oni koji
svojim darom
svojom snagom
i svojim radom
kod Gospodara zasluže
da im prepusti
dio svojih nadležnosti.*

*Pred nama stoji
I pred nama je večeras
Svoju dušu podastro
Jedan od takvih
Mehmed Zaimović Meho...*

„I pred vama, poštovani sugrađani, ovdje danas stoji još jedan Sidranov Meho ili jedan od mnogih, sličnih Mehi, kojem četnici granatom ubiše sina.“ Morao sam ovu rečenicu dodati da biste bolje razumjeli i mene i Sidrana.

Nedostaju riječi.

Za kraj, reći ću još samo dvije, onako – iz srca: neka je slava i hvala svim našim poginulim borcima i šehidima kao i svim civilnim žrtvama, među njima i svim poginulim dječacima poput Mehinog Kerima iz Sidranove pjesme i moga sina Edina, maturanta gračaničke gimnazije, iz generacije 1993/94. školske godine.

Neka živi država Bosna i Hercegovina, jer kako kaže kur'anskijet, ispisan na ovom spomeniku: „Dozvoljeno je braniti se onima koji su napadnuti“.

U to ime, svima vama čestitam Dan odbrane Gračanice, poštovani sugrađani, i zahvaljujem se na pažnji.